

A NÖVEKEDÉS HATÁRAI

ÁLLAMPOLGÁRI TANÁCS A NEMNÖVEKEDÉS RŐL

JELENTÉS

2019. ÁPRILIS 1-3.

RÉSZTVEVŐK:

Ádám Krisztián
Bujdosó Nóra
Csontos Tamás Tibor
Dani Rózsa
Egri Judit
Garabár Zsófia
Gosztonyi Dorottya
Hajdú Krisztina
Hoffmann Kamilla
Kocsis Bence
Kovács Gábor
Magyar Dóra
Matyasovszki Márk
Lakatos Fruzsina
Serényi Zsófia
Tiringer Dóra
Varga Bálint
Varga Dániel

FACILITÁTOR:

Dr. Kiss Gabriella Katalin

ÁLLANDÓ SZAKÉRTŐ:

Dr. Köves Alexandra

MEGHÍVOTT SZAKÉRTŐK:

Dr. Bartus Gábor, Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács
Dr. Bajmócy Zoltán, Szegedi Tudományegyetem
Lakatos Sándor, Inest Nonprofit Kft.
Lazányi Orsolya, Cargonomia
Madarász Csaba, eDemokrácia Műhely Alapítvány
Szentpéteri Györgyi, FNA Alapítvány

AZ ÁLLAMPOLGÁRI TANÁCS HÁTTERE

'A növekedés határai' kurzus keretén belül egy olyan Állampolgári Tanács (ÁT) jött létre, amelynek célja volt, hogy megvitassa a gazdasági növekedés határait, és a Nemnövekedés (Degrowth) mozgalom ajánlásait megismerve, megvitatta és megfontolva javaslatot tegyen döntéshozók számára, hogy hogyan lehetne elmozdulni egy fenntarthatóbb gazdasági működés felé.

A jelenlegi főáramú közgazdasági paradigma a gazdasági növekedést állítja középpontba. Egyre több alternatív iskola azonban állítja, hogy ez a kényszerű növekedés jelentősen hozzájárul a természeti környezet pusztulásához, valamint a társadalomban jelenlévő igazságtalanságok, egyenlőtlenségek és feszültségek mélyítéséhez. Ezek az iskolák olyan megoldásokat keresnek, melyek túllépnek a jelenlegi gondolkodás növekedés-fókuszú keretén, és egy környezetileg fenntartható és társadalmilag igazságos rendszer kialakításának lehetőségét vetítik előre. Az egyik ilyen alternatív kutatási terület az ökológiai közgazdaságtan, amin belül a Nemnövekedés (eredetileg Decroissance vagy Degrowth) egy jelentős irányzat. Az ÁT során a témafelvetések és a szakértői konzultációk szakmai hátterét ez az irányzat adta.

Az ökológiai közgazdászok számottevő képviselője állítja, hogy egy olyan komoly társadalmi átmenethez, mint amilyen egy gazdasági rendszer átalakulása elengedhetetlen a társadalmi párbeszéd. A változásokhoz szükséges, hogy az állampolgárok ne csak tájékoztatva legyenek a lehetséges irányokról, hanem azok alakításának aktív részesei legyenek. Ezért kerülnek előtérbe az állampolgári részvételen alapuló módszerek, mint amilyen például az Állampolgári Tanács. A tanács résztvevőinek lehetőségük van a közügyekről véleményt mondani, és véleményüket, valamint javaslataikat a döntéshozók elé terjeszteni. A vitáik során rendelkezésre állnak a témák szakértői, akik minél szélesebb látókörrel ruházzák fel a résztvevőket, azonban a javaslat végső kialakításában nem vesznek részt. (A módszer eredeti elnevezése - Citizen's Jury - nem véletlenül von párhuzamot az amerikai esküdtszéki rendszerrel, hiszen ott is a témában nem feltétlenül járatos állampolgárok hoznak a felek és szakértő tanúk meghallgatása után önálló döntést.)

AZ ÁLLAMPOLGÁRI TANÁCS KÖZPONTI KÉRDÉSE

Hogyan és miben kellene megváltoznia a gazdasági játékszabályoknak ahhoz, hogy megőrizzük a természeti tőkét a „jó élet” (buen vivir, conviviality) biztosítása mellett?

AZ ÁLLAMPOLGÁRI TANÁCS JAVASLATAI

A szakértők meghallgatása és a diskurzusok után, az ÁT résztvevői konszenzussal kialakították azokat a témákat, amelyeket először kiscsoportokban beszéltek át, és fogalmaztak meg róluk javaslatokat, majd azokat az egész csoport elé terjesztették, így mindenkinek lehetősége volt kiegészíteni vagy módosítani azokat. A kiválasztott témák az alábbiak voltak:

TECHNOLÓGIA

RÉSZVÉTELI DÖNTÉSHOZATAL

GAZDASÁGI SZERKEZETVÁLTÁS: A GAZDASÁGI SZEREPLŐK

GAZDASÁGI SZERKEZETVÁLTÁS: ANYAGCSÖKKENTÉS ÉS SZOLGÁLTATÓI GAZDASÁG

KÖRNYEZETPOLITIKA

A témákat az alábbi szerkezetben vizsgálták: a probléma leírása; a kitűzendő célok; javaslatok beavatkozásokra, eszközökre.

Az alábbi leírás az Állampolgári Tanács javaslata változtatás nélkül közölve.

TECHNOLÓGIA

A PROBLÉMA BEMUTATÁSA

- a) a technológia nem áll a társadalom szolgálatában, elidegeníti az embereket, rossz kérdésre ad választ (hajléktalanok és a pad esete, robotizáció)
- b) fogyasztásra ösztönöz (túlfogyasztás)
- c) nem szolgálják a fenntartható fejlődést (természeti tőke kiaknázása, nem megőrzése, pl. kobalt-bányák)
- d) technológiai hierarchia (kizár, jogosultságok egyenlőtlenségeket szül, nem visszautasítható és visszafordítható (pl. mobil, facebook), költséges
- e) technológiai függőség (pl. nagy energiarendszerek)

MILYEN ELÉRENDŐ CÉLOK VANNAK EZEN A TERÜLETEN?

- a) a technológiai megoldások szolgálják a társadalom érdekeit
- b) a technológia szolgáltatói gazdaság felé terelés
- c) fenntarthatatlan iparágakat ne támogassák, megújuló energiaforrások használatának bevezetése, ösztönzése
- d) a technológia elérhetővé tétele (költségben, megoldásokban)
- e) „korlátlan” függőség

MILYEN ESZKÖZÖKET JAVASLUNK A CÉLOK MEGVALÓSÍTÁSA ÉRDEKÉBEN?

- a) társadalmi érdekeket támogató technológiák fejlesztése (egyenlőséget támogató, közérdeket szolgáló technológiák) → játszóterek (fogyatékkal élő gyerekek számára is), közlekedési eszközök
- b) sharing economy (szolgáltatáshoz kapcsolódik); karbantartás, javíthatóság, hosszabb termékélet-ciklus, tartós használhatóság (pl. mobilokat ne 1-2 év után kelljen eldobni)
- c) „organikus” megoldások, körforgásos rendszerek, megújuló energiaforrások (napenergia, szélenergia, elektromos autók), ezeket az eszközöket gyártó cégek támogatása, egyéni kezdeményezések mely közös környezetvédelmi érdek (pl. Ocean Cleanup projekt)
- d) anyagilag megengedhető legyen az emberek számára, „egészséges verseny” támogatása (állami támogatások, a belépési korlátok enyhítése pl. korszerűsítés programok (A+++os háztartási gépek elérhetőek legyenek)
- e) a konkrét megvalósítások elérhetővé tétele, szabványok stb. megvásárolhatósága, pl. fel tudj építeni egy szélforgót a birtokodon, napenergia raktározhatóság

RÉSZVÉTELI DÖNTÉSHOZATAL

A PROBLÉMA ISMERTETÉSE

A jelenlegi képviselői demokráciában az állampolgárok beleszólása erősen korlátozott a döntéshozatalban. Ennek a főbb okai, hogy egyrészt hiányzik a motiváció a részvételre, továbbá a másik oldalról pedig a politikai kultúra kirekesztő jellegű.

AZ ELÉRENDŐ CÉL

A megfelelő tájékozottság elérése és a döntéshozatalba való bevonás mellett aktív állampolgári részvétel.

E cél eléréséhez 4 fő eszközt azonosítottunk: oktatás, tájékoztatás, részvétel és kontroll.

1) Oktatás

Fontos, hogy a fiatalabb generációk esetében már az oktatás során kialakítsuk a részvételi kultúrát és az ehhez kapcsolódó motivációt a véleménynyilvánításra. Emellett az ilyen fajta szerepvállalás jelentőségét tudatosítsuk az emberekben, és hogy az érdekeik is fontosak. Ezen túl az ehhez kapcsolódó tájékoztató és döntéshozatali platformok megismertetése is részét képezné az oktatásnak. Már az iskolai működés is leképezhetné ezt, nem csak egy konkrét tantárgy.

2) Tájékoztatás

Komoly problémát jelent az emberek számára a jog értelmezése, ezért szükségét látjuk egy felhasználóbarát jogszabály értelmező portál létrehozásának. Ezen a komplex portálon keresztül minden érintett fél számára elérhetőek a lényegi információk a tervezett és a már meghozott döntések kapcsán. Itt lenne megtalálható az Állampolgári Tanácsok döntés előkészítő véleményezései is. Fontos, hogy az állampolgárok érezzék, hogy a véleményüknek és részvételüknek van súlya, erre legyen visszajelzés ezen a felületen. Mindenki számára jól átlátható és könnyen elérhetőek legyenek azok a csatornák, amelyeken keresztül felvehetik a kapcsolatot az illetékes hatóságokkal és szervezetekkel.

3) Részvétel kialakítása

Először is definiáljuk, hogy milyen döntések esetén kapcsolódjanak be az állampolgárok közvetlenül. Megkülönböztethetünk olyan helyi ügyeket, amelyek kisebb közösségeket érintenek szervesen, illetve olyan országosan érdekelt kérdéseket, melyeknél a társadalom bevonása szükséges. Ilyen kérdéseket úgy azonosíthatjuk, hogy amelyek a fenntarthatóság 3 pillérének bármelyikét jelentős mértékben érintik, azokról szülessenek a közösségi részvétel útján döntések. Ennek a meghatározásához egy skálarendszer létrehozása szükséges, értékhatárok pontos lehatárolásával.

A helyi szintű kérdések megszavazására hosszabb szavazási időt biztosítanánk (akár 2 hetet is), hogy mindenki számára lehetőséget teremtsünk a véleményének kinyilvánítására, s ebben minél kisebb szerepe legyen az időtényezőnek. Az országos szintű kérdések megvitatását népszavazással döntenénk el, évente legfeljebb 2 alkalommal (több kérdésben is döntve), a hagyományos keretek között, mivel tudjuk, hogy egy népszavazás megszervezése nagyon sok időt igényel, lebonyolítása pedig igen költséges. Mindkét szavazás előkészítésében az Állampolgári Tanács döntés előkészítéssel bírna, álláspontjukat a korábban ismertetett komplex portálon tennék elérhetővé minden állampolgár számára.

A részvétel módja kapcsán gondolkodtuk a jövőben megvalósuló lehetőségen is. A jövőben el tudjuk képelni az online felületen történő részvételt is. Az elképzelésünk alapján azok az állampolgárok, akik rendelkeznek ügyfélkapu regisztrációval magán az ügyfélkapun keresztül is kinyilvánítsák a kérdésben fennálló véleményüket és így adják le a szavazatukat. Természetesen nem szeretnénk senkit sem kizárni, ezért aki nem rendelkezik ügyfélkapu regisztrációval, vagy internet hozzáféréssel, annak továbbra is egy szavazóhelyen számítógépen keresztül biztosítanánk, hogy leadhassa a szavazatát. Az online történő szavazás esetén számos előnnyel számolhatunk. Az államnak nem lesz szüksége több millió szavazólap legyártására, a hosszú várakozási idő csökkenthető mind a szavazófülkék előtt, mind az eredményhirdetés kapcsán. Fenntartással kezeltük viszont az adatkezeléssel és biztonsággal kapcsolatos aggályok miatt, mivel az IP-cím alapján felderíthető lenne, hogy a kérdésre adott válaszok kiktől származnak, illetve, hogy a végeredményt meghamisíthatják az adatbázisba illetéktelenül behatolók.

4) Kontroll

A döntésmeghozatal mellett gondoskodni kell arról, hogy maga a döntés végre is legyen hajtva, legyen szó akár helyi, akár országos szavazás végeredményéről. Ennek következtében javasoljuk egy új állami szervezet felállítását: a társadalmi számvevőszékét, mely leginkább a véleményünk szerint veszélyeztetettebb helyi döntések végrehajtásának elkezdését és tényleges végrehajtását felügyelné. A cél az, hogy minden helyi öntés ténylegesen meg is valósuljon a lehető leghamarabb. Magába a társadalmi számvevőszékbe önkéntes alapon lehetne jelentkezni, hogy azok az állampolgárok, akikhez a legközelebb áll az adott kezdeményezés végrehajtása, legyen felhatalmazása cselekedni (akár országosan is), hogy a közösségi akarat érvényesüljön.

GAZDASÁGI SZERKEZETVÁLTÁS: GAZDASÁGI SZEREPLŐK

PROBLÉMA

Az alapvető probléma az emberek **szemléletmódja**, mely megjelenik egyrészt a magyar vállalkozásokban, illetve a bürokratikus szabályozási környezetben. Ez a szemléletmód legfőképpen a profitszerzést és a személyes érdekeket állítja középpontban megfeledkezve a környezeti és egyéb társadalmi szempontokról. A vállalkozások nagyrésze a profit érdekében egyaránt kizsákmányolja az embereket és a környezetet. A túlzott önérdékkövetés és együttműködés hiánya miatt nem teremtik meg az egyensúlyt a gazdasági, társadalmi és környezeti tényezők között. A nagyvállalatok ez még hatványozottabban igaz. A nagyvállalatok vezetői sok számjegyű fizetéseket vesznek fel, mely irreálisak a teljesítményüket nézve és még inkább az osztálytársadalmi hasznukat megfigyelve. A globalizált világban, a gazdasági szervezetek eltávolodtak a helyi közösségektől és így a két fél céljai eltérővé váltak, ami érdekellentétekhez vezetnek. A munka világában nem adottak, korlátozottak a feltételek az önmegvalósításhoz, az emberek nagyrésze a munkára, mint a megélhetésért végzett tevékenységre gondol. Éppen ezért szükség van ezen fogalmak újra definiálására.

CÉLOK

Szükség van a **munka fogalmának újra gondolására**, kiterjedtebb értelmezésére. Ennek érdekében célként jelenik meg, hogy a munkaidő a munkavállaló teljesítőképességéhez igazítsuk. Támogatni kell az **atipikus foglalkoztatási formák** elterjedését, a munkavállalók kiszolgáltatottságát csökkenteni kell. A vállalkozások központi elemeként számító profitszerzés helyett **a társadalmi és környezeti célok előtérbe helyezése szükséges**. A vállalkozási formák megreformálása eszközként szolgálhat. Erősíteni kellene a szövetkezeti és informális szervezeteket. A piaci csere mellett hangsúlyt kell fektetni a kölcsönös együttműködésen alapú reciprocitási folyamatokra. A nagyvállalatokat erősebb kontroll alá kell venni, hogy érvényesülhessenek a fenntarthatóság 3 pillére. A gazdasági szereplők és helyi szereplők közötti **együttműködés serkentése** fontos célként jelenik meg. Ennek érdekében azonban szükség van ezen érdekvédelmi szervezetek irányába való **bizalom megerősítése**. Mintegy összekötő kapocs lennének a helyi társadalom és a vállalati szereplők között. Ezáltal a jelenleginél nagyobb hatáskörrel rendelkeznének. Azért, hogy mindez megvalósulhasson, szükség van a szabályozási környezet rugalmasabbá tételéhez.

EZEN CÉLOK ELÉRÉSÉNEK ÉRDEKÉBEN LEHETSÉGES ESZKÖZÖK

- Munkavállalók
 - Önkéntes munka, önmegvalósítás támogatása (nem feltétlenül anyagilag) – programok szervezése, szabadon választható tárgy a felsőoktatásban
 - Már az oktatás során tájékoztatás az önkéntesség, stb. Lehetőségeiről
- Vállalkozások
 - Kedvezőbb adózási feltételek a rugalmas foglalkoztatási formák esetén (munkavállaló után fizetendő adóterhek, társasági adó)
 - Munkavállalói tulajdonlás elősegítése –
 - Szövetkezeti forma jogi környezetének egyszerűsítése –

- Informális szervezetek jogi környezetének megteremtése, oktatásba való beemelés: állampolgári ismeretek (egyetemen külön tárgy), társadalmi kampány
- Minden vállalatnak kötelezően megfogalmazott társadalmi és környezetvédelmi cél
- Nagyvállalatok
 - A felügyelőbizottságok tagjaivá váljanak a helyi közösségek és a környezetvédelmi szervezetek képviselői, annak érdekében, hogy a ne feledkezzenek el a helyi érdekeket érintő célokról sem (glokalizáció)
- Helyi közösségek
 - Azoknak a vállalkozásoknak a támogatása, akik a helyi termelésben részt vesznek (helyi ellátási láncok erősítése – kisgazdaságok segítése, közös kertek, termelőszövetkezetek támogatása)
 - Érdekvédelmi szervezetekről tájékoztató kampány, tájékoztatás
- Érdekvédelmi szervezetek
 - Ezen szervezetek népszerűsítése
 - Állami támogatási rendszer kidolgozása számukra
 - A SZJA több százalékának rendelkezése esetén legyen lehetőség számukra is felajánlani
 - Érdekegyeztető fórumok hatáskörének növelése
 - Szolidáris gazdaságot képviselő szervezetek népszerűsítése és az együttműködésük elősegítése
 - Már a közoktatásban tájékoztatás e szervezetekről – diákönkormányzatok

GAZDASÁGI SZERKEZETVÁLTÁS: ANYAGCSÖKKENTÉS/SZOLGÁLTATÓI GAZDASÁG

PROBLÉMA BEMUTATÁSA

Véleményünk szerint az alapvető probléma **három szinten** értelmezhető. **Egyéni szinten** a túlzott fogyasztásból eredő anyagfelhasználást (pl. kidobjuk az ételt, olyan ruhákat veszünk meg, amelyekre valójában nincs szükségünk) találjuk problémának. **Vállalati szinten** a gyártásban a mennyiség vette át a minőségtől a központi szerepet, lerövidült a termékek életciklusa, így több anyagot használnak fel rövidebb időtartamra. **A társadalmi szinten**, a társadalmak mentalitása a tulajdonjog köré összpontosul. Ez hosszútávon nem fenntartható, túl sok használati termékkel rendelkezünk, alacsony kihasználtsági fok mellett.

ELÉRENDŐ CÉLOK

Ezt a problémát **gazdasági szerkezetváltással** szeretnénk megoldani. A tulajdonjog kérdéséből indulunk ki, miszerint vannak olyan termékek, amelyek esetében a tulajdonjog az egyén számára **feladható** (pl. autó, mosógép, lakás stb.), míg vannak olyanok, ahol **nem lehet lemondani** a tulajdonlás szabadságáról (bútor, étel, ruha). Ezen különböző termékekhez különböző megoldási alternatívákat javasolunk. Az utóbbiak esetében az újrahasznosítást és a redisztribúciót látjuk megfelelőnek. A redisztribúció alatt használt termékek tulajdonos váltását értjük (pl. használtautó adás-vétel, felhasznált bútorok újraértékesítése, használt ruha eladása). El tudjuk képzelni azt a lehetőséget is, hogy egy étterem a nap végén kedvezményesen értékesíti a megmaradt ételt, vagy szegényeknek ajándékozza. Mindemellett **újrahasznosítás** esetében magát az alapanyagot hasznosítjuk újra a gyártási folyamatban. A meglévő megoldásokon felül (pl. papír újrahasznosítás, szelektív hulladékgyűjtés) egyéb termékek újra felhasználása a gyártásban (pl. nem használt ruhák visszajuttatása a gyártásba). Itt megemlíthető egy olyan, jelenleg is működő folyamat, ahol régi mosógép vagy hűtőszekrény becserélése esetén egy bizonyos mértékű kedvezményt kap az újonnan vásárolandó hasonló eszközre. Itt viszont kiemelnénk, hogy ez a megoldás támogatja az új eszközök vásárlását (ezáltal további anyagfelhasználást), ami az általunk képviselt nézőponttal nem egyeztethető össze. Ide megoldás az lenne, ha például a becserélt használt eszköz után egy adott ideig tartó (pl. 2 év) szolgáltatási lehetőséget kapnánk (pl. mosógépért cserébe 2 évig ingyen mosás a lakóhelyünk közelében).

A másik nagy csoportba tartozó (**feladható tulajdonjog**) esetén az egyéneket a szolgáltatás orientáltság felé elmozdítani, úgyhogy ez igénybevétel szerint lehet **folyamatos** valamint **alkalmi**. Csoportosításunk szerint az alkalmi igénybevétel csoportjába jelenleg a **nagyobb értéket képviselő eszközök** tartoznak (pl. autó, szoba, háztartási eszközök). Ezek esetében pl. a car sharinget, Airbnb-t tartanánk követendő példának. Mindezek felül fontosnak tartjuk, hogy az egyén által **birtokolt tudást hozzáférhetővé** tegyék (pl. felújítás, javítás). Itt felmerülhet, hogy az eszközök (autó, lakás) kinek a tulajdonában állnának? Ha vállalaté, akkor hosszú távon nagy függés alakulhatna ki az egyének és a vállalatok között, ha pedig a közösségé, akkor pedig zárt közösségek generálódhatnak, amelyek szintén nem az ideális jövő felé terelnék a társadalmat. Erre egy használható és megfelelő példa lenne, ha lenne egy szövetkezet (amelyet az állam hozna létre), és mindenki annyiban lenne tulajdonos, amekkora értékkel beszállt abba (pl. egy autóval, ekkor az autó értékével azonos tulajdoni jogot szerez a szövetkezetben. Így mindenki magáénak érezné a használt eszközöket, és vigyázna azokra, hiszen részben az övé is.

Ezen felül vannak a folyamatosan igénybe vehető szolgáltatások (pl. zenehallgatást lehetőségért fizetünk, villanykörte vásárlása helyett világítás, mint szolgáltatás).

Véleményünk szerint a **célok** elérése érdekében az **egyén szintjéről** kell elkezdni a folyamatot. Ezalatt azt értjük, hogy az embereknek kell felismerni, hogy ezen eszközöket hatékonyabban is ki lehet használni. Például ha az emberek a termékek tulajdonlása helyett a szolgáltatások hozzáférhetősége felé mozdulnak el, akkor ez a vállalatokat arra ösztönzi, hogy az egyének oldaláról felmerülő új igényeket kielégítsék. Az emberek nem arra tartanak igényt, hogy laptopot birtokoljanak, hanem hogy használni tudják azt. A tulajdonjog a vállalat kezében (vagy egy szövetkezet kezében) van, ezért az az érdeke, hogy minél hosszabb időtartamra minőségi szolgáltatást nyújtson. Ezt minél alacsonyabb anyagfelhasználást mellett tudja gazdaságosan megvalósítani. Ez társadalmi szinten, hosszú távon megváltoztatja a gondolkodásmódot, azt szolgáltatásközpontúvá tenné.

ESZKÖZÖK

- oktatás, tájékoztatás
 - egyéni fogyasztók, formális szervezetek informálása
 - marketing (reklám)
 - motiváció
- adók, támogatás, jogszabályok
 - adókedvezmények nyújtása, azoknak a vállalatoknak, akik részt vesznek az újrahasznosításban
 - felmerült példa: (állami) pontgyűjtő rendszer

KÖRNYEZETPOLITIKA

PROBLÉMA

- Nem környezetbarát beruházások
- Érdektelenség a társadalomban a témával kapcsolatban
- szennyezett levegő

CÉLOK

- A fenntarthatóság mindhárom alappillérét figyelembe vegyük a beruházások megítélésekor
- A megújuló/nem megújuló energiaforrások arányának megváltozása
- Barna-mezősi beruházások további, nagyobb támogatása
- tömegközlekedés népszerűsítése
- kevesebb anyagfelhasználás

ESZKÖZÖK

- Barna-mezős beruházások támogatása további keretösszeg elkülönítésével, adókedvezmény (TAO), illetve a zöld-mezős beruházások plusz adóval terhelése a földvédelmi járulék mellett
- A megújuló energiaforrások kutatásának támogatása
- A megújuló energiaforrásokat beszerelő cégek marketingtámogatása annak érdekében, hogy népszerűsíteni tudják a berendezéseket, valamint a háztartások energiafelhasználását csökkentsék
 - o napelemek
 - o fűtőrendszerek korszerűsítése
 - o ökoházak (geotermikus energia)
- Az energiafejlesztési pályázatok (mosógép, hűtő csere) finanszírozásának átalakítása: az áruházak váltót állítanak ki, amit a megfelelő pályázati szervhez továbbítanak, így kikerülve a magánembereket, ezáltal sokkal szélesebb körben alkalmazható, a háztartásoknak nem kell megfinanszírozni a beruházást » a szegényebb rétegek számára is elérhető
- a munkáltatók fizessék ki a munkavállalóknak a tömegközlekedési bérletek minimum 50%-át adómentesen
- csomagolásmentes boltok terjesztésének támogatása
- az iskolákban a környezettudatosságra külön óra kialakítása külsős előadókkal, nem feltétlenül heti rendszerességgel
- a nem megújuló energiaforrások visszaszorítására szakértői bizottság létrehozása
- önkormányzatok szemétszedési akciókra ösztönzése, támogatása
- helyi fiataloknak ösztöndíj, cserébe részt kell venni a településük környezetvédelmi mozgalmában